

Breve fra Gustav Brøndsted til Valdemar Ammundsen

af P. G. Lindhardt

I Ny kgl. Saml. 2700 4° (Det kongelige Bibliotek) er der indtil 1926 bevaret mange breve til biskop Valdemar Ammundsen fra den kreds der s.å. dannede Tidehvervs redaktion: N. I. Heje, Tage Schack, Gustav Brøndsted og K. Olesen Larsen. De havde alle haft Ammundsen som lærer og vejleder under deres teologiske studium – Heje således m.h.t. kirkehistorisk speciale – og navnlig kendte de ham fra det liberalteologiske, pietistiske og idealistiske kristelige studenterforbund, hvor Ammundsen længe havde spillet en betydelig rolle og især haft en glansfuld formandsperiode 1915-19. Brevene vidner da også om stor afhængighed og megen beundring, og indtil bruddet i 1926 vedblev kredsen at henvende sig til ham, både i mere private anliggender og for at trække på hans hjælp i forbundsarbejdet. Her forelægges i denne omgang kun Gustav Brøndsteds¹ breve; de to sidste – meget korte – fra 1932 og 1934 vedrører det omfattende opgør Brøndsted foretog med bl.a. Ammundsen.²

Rygaards Alle 80, Hellerup
4.6.25.

Kære Hr. Biskop Ammundsen!

Der planlægges i denne Tid et nordisk Studentermøde for ydre Mission; Mødestedet skulde være Göteborg³ – hvor den kr. Studentersammenslutning har lovet at være Vært og ordne Indkvarteringspørgsmålet – og Tiden d. 8-14 Jan. 1926, da dette Tidspunkt synes at passe bedst, navnlig for de svenske.

Initiativet til Mødet stammer fra stud.theol. – i disse Dage cand. theol. Christoffersen,⁴ og i Komitéen sidder bl.a. jeg. Vi har Forbindelse med kristne Studentersammenslutninger ved de øvrige nordiske Universiteter og har haft en Sammenkomst med Repræsentanter for Uppsala, Lund og Oslo; de har sluttet sig til vore Udkast og forbereder nu Sagen paa de forskellige steder.

Mødets Formaal er at virke for en dybere og stærkere Forstaaelse af Missionsopgaven, modvirke Missionssagens Isolation og vinde ind i Kredse, der ikke paa Forhaand er missionsinteresserede – først og fremmest ved at faa Missionsspørgsmaalet bragt i en inderligere Berøring med de Spørgsmaal, der umiddelbart presser sig ind paa os alle – de store Tidsspørgsmaal overhovedet og vore egne dybeste personlige Opgørsspørgsmaal.

Enkelthederne i Programmet ligger ikke fast endnu: Emnernes endelige Valg og Formulering vil jo ogsaa i nogen Grad afhænge af Brevveksling eller Samtaler med Talerne – men noget væsentligt er det i hvert Fald for mig og flere, at vi ikke spredes ved at drages igennem de flest mulige Missionsproblemer, men hele Tiden midtsamles ved, at de Enkeltspørgsmaal, der overhovedet optager Sindene i disse Aar – i deres Opstilling faar et mere principielt Sigte og en mere personlig Brod – bevidst tager Sigte ikke paa at løse Missionsproblemer, men paa at ramme os med Missionsproblemet netop naar det forstaas i en Enhed med Tidens Kristendomsspørgsmaal overhovedet – saa at vi føler, at vi staar overfor de forfærdelige Konsekvenser af, at det religiøse er blevet en Enklave i vort eget og i vor Kulturs Liv, at vi rammes af det forfærdelige Misforhold mellem hvad Kristendommen i sig selv indebærer, og hvad den har virket, i Vesten selv, og gennem Missionen – fordi vi meget mere er kommet som de ejende end som de ydmygede. Skal Missionen faa mere fødende Kraft udadtil og mere fornyende Kraft i sin Tilbagevirkning, saa maa den i langt højere Grad end før være præget af, at det er som de ydmygede, vi ejer: blive et udtryk for og et Udslag af Kirkens egen Selverkendelse og Omvendelse – blive den udstrakte Haand, der paa een Gang bekender, og beder om at hjælpe og hjælpes. Saa først staar vi paa det frugtbare Sted og er paa Vej til Korset, hvor Øst og Vest mødes.

Naar jeg har skrevet dette, er det for at antyde, hvad vi gerne vilde skulde blive Mødets Aand og den Grundstemning, der optager de saglige Spørgsmaal og Drøftelser i sig – og for paa Komitéens Vegne at bede Dem, om De ikke vilde holde Indledningsmødet (som Aftenmøde). Det har ingen bestemt Titel.

Vi tror, at Sagen vil kunne blive af Betydning, og vi haaber meget, at De vil kunne afse Tid dertil.

Med kærlig og ærbødig Hilsen

Deres

Gustav Brøndsted

p.scr.

Vi har – som De jo ved – haft urolige Tider i Studenterforbundet.⁵ Der er saa meget godt og livskraftigt ved at bryde frem derinde, men – aa det er jo saa svært for vore Sind selv helt at leve i det, som vi kæmper for. Og saa bryder det ny og friske ofte frem med en Skarphed eller Stejlhed, som kan bryde Broer, der ikke burde brydes – og gøre Fremvejen baade trangere og mindre frugtbar.

Nogle af os prøvede jo i det forløbne Aar at hindre Spalten i at gaa dybere; at modarbejde Misforstaaelser, samtidig med at give Rum for det dybe og stærke; blev der naaet noget, var det vel i Retning af større personlig Forstaaelse og Fordragelighed – skulde en Deling komme, maatte den i hvert Fald først komme, naar man vidste, hvad man deltes paa. Men der skal, ogsaa rent legemligt, et uhyre Fond af Tid og Kræfter til for paa ansvarligt Sted at gøre en Indsats i Forbundet i denne Tid. Mine slog i hvert Fald ikke til – skønt jeg ofte med Undren maa tænke paa, hvad de dog i lang Tid holdt til. Med Undren og med Tak.

Om det er mig, der er ved at blive gammel og konservativ – jeg er bange, at det hele skal gaa for rask derinde; at Vejene skal deles, før man ved, hvor man gaar hen; at rige Muligheder skal voxte skævt: – at der derfor ligger Prygl i Luften.

Hvor ligger dog Studenterforbundet dybt i ens Sind – meget dybere end jeg anede for et Aars Tid siden – og ikke mindst nu, da jeg igen er lidt udenfor, paa en Maade.

Det er jo saa vigtigt at der ikke gaar for meget skævt i Menigheden i denne Tid; – De vil tænke ogsaa paa Studenterforbundet, ja jeg ved jo, at De gør det.

Mange Hilsner til Dem og Bispinden fra min
Hustru og

Deres ærbødige og hengivne
Gustav Brøndsted

Hellerup, 5.10.25

Kære Hr. Biskop Ammundsen!

Det er med Glæde og Taknemmelighed, at jeg idag kan sende Dem denne Bog.⁶ Maaske vil mange Enkeltheder i den vise sig uklare,

maaske ogsaa urigtige eller ufrugtbare: men med dens Grundtanker og Maal har jeg gennem mange Aar levet i en egen dyb Tryghed og dog Spænding – Tryghed fordi jeg følte, at dette skulde jeg sige, og Spænding, fordi det saa mange mange Gange saa ud til, at jeg aldrig fik det sagt. Jeg staar til Ansvar for en Præstegerning – om ikke i Formen, saa dog i Realiteten; og det er min Bøn, at denne lille Bog, om end ad Omveje, maatte blive en Del af den Gerning, der paahviler mig.

Og naar jeg sagde, at det er med Glæde og Taknemmelighed, jeg sender Dem denne Bog, saa tænkte jeg ogsaa paa, hvor stor en Gæld jeg staar i til Dem som min Lærer, lige fra den Tid, da Deres Laboratorieøvelser over Augustin gav mig det første Indblik i, hvor dejligt og hvor ydmygende det er at studere, – og ned gennem de mange Aar. Og ved og med Studiet blev De mig en Lærer paa en langt dybere Maade, gennem Skrift, gennem Tale og Samvær ved Studenterforbundets Møder; og mest af alt takker jeg – mere Gud end Dem selv, for, hvad De blev for mig i en sjælesyg Tid, som noget af en *virkelig* Læge og Ven.

Brorsons Vers og den lille Eranthis glemmer jeg ikke. Meget længere kom jeg ned siden – og Erantis'en med – men den blev Eranthis igen; og jeg vilde ønske, at dens Efterkommere i vor Have aldrig maa dø ud; thi hvad den lille Blomst dog kunde gøre – med det lille Vers og med det Besøg og med alle de Minder og Haab – ja hvad den dog kunde gøre. Og foruden alt det, den lærte mig dengang, da vi begge to var meget smaa, har den lært mig mere siden; den er blevet mig et Symbol og et Vidnesbyrd om, at vi behøver slet ikke at være noget selv, for at kunne udrette noget; det kommer helt an paa, hvad vi »staar« for.

Og da det igen blev lyst og varmt, og mit Sind var blevet rask – saa var der overhovedet slet ingen Ting at se af den. – Men den lever, og er blevet til mange – og jeg staver paa min Lektie.

Og Tak for Sommermødet paa Als, hvorved ogsaa denne lille Bog paa en Maade blev grundlagt.⁷

Deres ærbødigt og hengivne
Gustav Brøndsted

p.scr.

Anden Afdeling – Forskningen og dens Redskab – vil De rimeligvis (ligesom jeg selv) finde adskilligt at udsætte paa – ja maaske overhovedet det, at den *er* der. Men Gang efter Gang har jeg, navnlig under de periodisk tilbagevendende Discussionsmøder, haft en Følelse af, at man meget hellere maatte prøve at faa talt ud om selve det theoretiske Grundlag, ud fra hvilket de modstridende Parter tænker; og det samme

har jeg ofte mærket i private Samtaler. Derfor har jeg i dette Afsnit søgt at give Hovedlinierne af, hvad jeg, i mine Samlinger og Udkast fra for en 7-8 Aar tilbage egentlig havde tænkt mig at bruge til andre Arbejder, og hvoraf jeg forøvrigt ogsaa har haft noget fremme i Sursum Corda i 1918 og lidt nu i 1925.⁸

G.Br.

Rygaards Alle 80, 14.10.25

Kære Hr. Biskop Ammundsen!

Først vil jeg bede Dem tilgive mig, at jeg igen lægger Beslag paa nogle af Deres Minutter ved dette Brev; men, Sagen er, at jeg har været ved at blive bitter over den Behandling, Prof. Torm⁹ har givet min Bog i »Kr. Dagblad«. Jeg ved godt, hvor galt det er og hvor ufrugtbart det er; men netop derfor trænger jeg saa meget til blot at faa lettet mit Hjerte, for ellers slaar Bitterheden ind, er jeg bange for; i Forvejen har jeg jo saa forfærdelig svært ved Prof. T. Maa jeg have Lov til blot at skrive som det kommer. Personlig Stødthed, Bedrøvelse over at Bogens Tanker eventuelt skal ties ned paa denne Maade i Kredse jeg staar nær, og Vrede over den venligt-uretfærdige Behandling brydes paa den naiveste Maade i mit Sind.

At Prof. Torm finder Bogen meget ubetydelig skal jeg selvfølgelig ikke opholde mig over – men saa var der vel heller ingen Grund til at fortælle det i en Kronik. Og jeg skal heller ikke opholde mig over, at Anm., idet han siger til s. 119 (at Historien lukker sig op gennem et stadigt, fint Sammenspil mellem Beretningerne, Historikerens Personlighed, og Metoden som det hjælpende, mekaniske Orienteringsmiddel) – at Anm. i denne Anledning siger at »Forf. synes ikke at være klar over, at alle Problemer gemmer sig i dette Sammenspil« – ja, det vilde unægtelig være i høj Grad beklageligt, om jeg ikke havde set det! Men det er Anm. der ikke synes at have opdaget, at hele det store midterste Afsnit af Bogen (– som Anm. tilmed har anerkendende Ord om!), tilmed forberedt gennem det første Afsnit, just gaar ud paa dette ene at vise, at Problemerne i dette »Sammenspil« netop *ikke* lader sig løse theoretisk; at der netop *ikke* lader sig finde nogen som helst theoretisk Sikkerhed for, at man løser det historiske Spørgsmaal rigtigt, men at dets Løsning i sidste Instans netop beror paa Historiens Virkning paa Karakteren. Men, som sagt, denne fundamentale Misforstaa-

else af hele Bogen, og den dermed følgende overlegne Dom, kan bero paa, at Anm. af den ene eller den anden Grund ikke kan faa det hele Spørgsmaal lagt om fra et theoretisk til et personligt, saa at Sikkerheden opgives eller rettere *ganske* skifter Karakter.

Men, hvad skal man sige til dette, at Bogens stærkt personlige Tone skal karakteriseres som Lyrik – der dækker Tomheden bagved? Er det en Ære at tale nøgternt akademisk om Spørgsmaal som disse, saa vé Menigheden for dens Theologer! Og er det et Maal at faa Grundlagene for Menighedens Livsindhold gjort afhængige af theoretiske Universitetsdrøftelser, saa vé Menigheden for dens Theologi. Aa, hvor er der snobbet for Abstraktionen – og det tit mest af dem, hvis egen Abstraktionsevne ikke rækker særlig langt. Kunde det dog gaa op for Menigheden, at den *dør* af den Slags Theori – akkurat lige meget, om den saa tager radikal eller konservativ Form.

»Akademikeren vil hurtigt gennem den megen Lyrik erkende...« – jeg synes næsten, de Ord er en Dom over den, der skrev dem, og skrev som den, der skal vejlede Menigheden og dens Præster i Jesu Ord – Og saa er det, at det bruser i mit Sind baade af ret og af ondt.

Og hvad skal man sige, naar Anm. bringer Bogen ned i et Niveau af Uvidenhed simpelt hen ved, som en Art Dokumentation af, hvor daarligt Bogen er funderet, at fortælle Avislæseren, at »overhovedet har den aabenbaringshistoriske Betragtning ikke nogen Tid været ganske uddød i Kirken. Og Bibelen selv tvinger enhver Læser ind i den, hvad enten han bliver sig det mere eller mindre bevidst« – som om jeg ikke netop selv havde fremhævet dette i flere Sammenhænge (64, 160, 167 o.a.), ja endog fremhævet det for dermed at fraskrive mig enhver Tanke om at ville »opbygge et nyt Bibelsyn« (f.Ex. 142), og for at sige, at denne Bogs Tanker netop dybest set ligger i Menighedens egen, gamle Linie (f.Ex. 31, 167).

Og hvad skal man sige, naar Anm. søger at bringe Bogen ned i et Niveau af Vrøvl og grov Naivitet, simpelthen ved at »undre sig over, at Forf. kan tænke sig, at et Slagord som »historisk Bibelsyn« ... kan have saa store Virkninger som han tilskriver det (NB); det skal bygge Bro baade paa langs ... osv.« – som om jeg ikke, og netop ogsaa i denne Sammenhæng (Bogens sidste Afsnit) havde fremhævet, at historisk Bibelsyn i sig selv ingen Ting siger, men at det kun er som aabenbaringshistorisk Bibelsyn det virker saaledes – og hvad aabenbaringshistorisk Bibelsyn er, hvorpaa det hviler og hvorledes det virker, derom handler hele det store foregaaende Afsnit.

Og hvad skal man sige, naar Anm. skriver: »Det er som Forf. betragter »historisk Bibelsyn« som et Trylleord, der klarer alle

Gaader« – og skriver saaledes, skønt jeg allerede i Begyndelsen af Bogen, med *Understregning* tilmed (S. 32), siger, at det er »vigtigt straks at slaa fast, at »historisk Bibelsyn«, det betyder ikke en ny, ufejlbar Methode, som klarer Sagen helt, blot den faar Lov at arbejde«, og når jeg derpå begrundet hvorfor – og naar Bogen helt *igennem*, lige til de sidste Blade, er en Udførelse af dette Thema – hvad skal man sige til saadant? Jeg harmes over det – men harmes med denne underligt urimeligt sammensatte Harm, som indeholder saa meget, der ikke er godt, og som er giftig for mig.

Det er en Skam af mig, at jeg har plaget Dem med alt dette, men, De er jo rejst herfra – og jeg tror, jeg alligevel har haft godt af at sige alt dette til Dem, fordi De kender lidt til mit Sind. Blot det at vide, at Ordene nu snart er paa Vej til Dem, er mig noget af den Hjælp, jeg i Øjeblikket trænger til, jeg kan allerede høre Dem sige noget af det til mig, som allerførst skal siges, og som jeg ogsaa saa godt ved – men »et er et Søkort at forstaa...«, og min Skude har i denne Henseende saa let ved at kuldsejle – ogsaa fordi jeg er en Del overkørt af Arbejde i denne Tid. Tænk en lille Smule paa mig i den Retning, som De her ser at jeg trænger til.

Deres ærbødige og meget hengivne
Gustav Brøndsted

Rygaards Alle 80, Hellerup 6.12.25

Kære Hr. Biskop Ammundsen!

Rigtig mange Tak for Deres Brev og Kritik! (Denne Gang skrev De ikke slet og ret mit Navn, hvilket i Deres forrige Brev gjorde mig saa glad. Professor og nu Biskop foran Deres Navn har for mig ikke blot en naturlig Ærbødigheds Klang men ogsaa i høj Grad Kl. af Varme). – Om jeg forstaar Deres Kritik ret, sigter den mindre paa noget principielt, men paa noget der angaar Bogen som Bog, som Arbejde – og dermed naturligvis indirekte ogsaa den praktiske Værdi – og her skal jeg være den første til at indrømme dens Mangler. Var den oprindeligt blevet anlagt som Bog – og ikke som et Foredrag, der derpaa blev underbygget paa visse afgørende Punkter og udvidet med det *allernødvendigste* Stof til Illustration – saa var den sikkert kommet til at se anderledes ud,

antagelig netop ogsaa mere enkel og sluttet i hele sin Opbygning. Hvis den da overhovedet var blevet til. Thi naar man som jeg faar Timerne foræret enkeltvis og meget spredte, tør man ikke regne med at faa Lov til at udføre et litterært set virkelig modnet Arbejde. Kunde jeg faa Lov til i nogen Grad at pege paa Spørgsmaalenes Udgangspunkt og at give, paa enkelte vigtige Steder som strax maatte melde sig, Impulser til videre Arbejde, og endelig gennem Arbejdets hele Karakter ligesom holde Spørgsmaalene fast i den Sfære, i hvilken de ene kan drøftes paa frugtbar Maade – saa tilsigtede eller ventede jeg ikke mere. Bogens Værdi ligger udelukkende i, hvad den som en Art Tale eller Samtale kan sætte i Gang. Og skulde den faa Betydning ogsaa et Stykke ind i den kommende Tid, vil det stadig kun blive paa samme Maade. Nogen virkelig *Bog* om disse Spørgsmaal faar jeg vel aldrig skrevet – og rimeligvis vilde jeg heller ikke *kunne* gøre det, uden at det hele tabte i Umiddelbarhed og Friskhed. Det har ganske vist ikke manglet paa Lyst dertil og Haab derom, og Forarbejder og Notesamlinger har jeg ogsaa en Del af, med Tanker paa en Bog om Historieforskningens Theori, og en om Bibelsk Hermeneutik, der efterhaanden synes at dø ganske stille ved Universitetet, som ventelig var, naar man tænker paa, hvor umuligt dens Grundlag var, netop som »Enklave«. En Bog jeg gennem mange Aar har ønsket at faa Lov til at skrive, skulde være om Theologi som Menighedsopgave – og i den vilde jeg gerne have Lejlighed til at gøre op bl.a. med Enklavetankegangen i dens mange forskellige Former, bl.a. for paa *den* Maade at kunne tage Stilling til »enkelte typiske Anskuelser til Højre og til Venstre«; i et Skrift som det nu udgivne turde jeg ikke gøre det, netop for ikke at risikere, at jeg blev stillet ind et eller andet Sted *mellem* Højre og Venstre, hvad der jo i Virkeligheden vilde være at tage Kraften af Bogens Grundtanke. Jeg forstaar saa godt, at min Bog lider *meget* under Manglen paa Illustrationsmateriale til Principperne – ja hvad værre er, noget har jeg endog med tungt Hjerte skaaret bort dels for Omfangets Skyld, dels fordi jeg Gang efter Gang fik en Følelse af, at min personlige Stilling (og for saa vidt Anvendelsen af mit Grundsyn) i mangfoldige Enkeltspørgsmaal, netop naar de kom i Exempelform, uhyre let kunde forlede Læseren til at dømme ud fra Kategorierne konservativ-liberal, og at bringe mig ind f.Ex. et eller andet Sted paa Linien mellem Prof. Jacobsen¹⁰ og Prof. Torm – saa at det hele blev opfattet som en Slags Formidlingstheologi. Og dette følte jeg, at jeg ikke mægtede at værgе mig imod *her* – naar Skriftet da ikke ganske skulde skifte Karakter. Der er jo det ved Exemppler, at de paa den ene Side *kan* gøre det principielle saa levende og anskueligt – nemlig naar de virkelig, ogsaa for Læseren, kommer til at

illustrere det, de skulde illustrere – men paa den anden Side *kan* de ganske fortone det principielle, nemlig naar Menigheden er i den Grad kasuistisk indstillet som den er – af Exemplerne udlæser man den enkelte Theologs Plads paa den eneste Linie man kender: den fra »højre« til »venstre«. – *Opgaven var mig for svær i denne Sammenhæng*; men jeg har ikke opgivet den for al Fremtid.

Igen en oprigtig Tak fra Deres ærbødige og hengivne

Gustav Brøndsted

Rygaards Alle 80, Hellerup 16.12.34

Kære Hr. Biskop Ammundsen!

De kan vel næppe forstaa, at jeg kan blive ved at skrive en hel lang Række Artikler (i Tidehv.)¹¹ uden at stoppe og oppebie Svar fra Dem – og dog synes jeg, at der endnu nødvendigvis maa siges noget til Slut, inden jeg standser; jeg har blot ikke kunnet faa Tid og Kræfter til at gøre det færdigt – for jeg skriver forfærdeligt langsomt. Heller ikke denne Gang naaede jeg det; skønt jeg havde lovet Red. det.

Hidtil har Artiklerne været vejet og overvejet og jeg har en Følelse af, at det er bedre i den Sag at tage meget for meget end lidt for lidt Tid.

Mange venlige Hilsner fra min Kone og Deres hengivne

Gustav Brøndsted

Glædelig Jul.

Vor lange Dreng Karl Gustav¹² er i Øjeblikket midt ude paa det Stille Ocean – paa Vej fra St. Francisco til Shanghai, som Messedreng paa Ø.K.s M/S Falstria. Han fyldte 17 Aar etsteds i Nærheden af Hawaii!.

Hellerup d. 28.2.1934

Kære Biskop Ammundsen!

Det er ikke for at fremkalde et hurtigt Svar paa mine Artikler om »Kirkens Skat«, at jeg skriver disse Linier – jeg forstaar meget vel, at der er meget, der optager Dem i disse Maaneder, og at Svaret kræver nogen Tid, men bl.a. for selv bedre at kunne disponere over min Tid vilde jeg gerne bede Dem blot med et Par Ord sige mig, hvornaar omtrent De mener, at et Svar fra Dem vil kunne foreligge – om i en ganske nær Fremtid eller først om nogen Tid.

Min Kone beder mig sende Hilsen
Deres
Gustav Brøndsted

KLADDE

4.3.34

Kære cand. Brøndsted!

Tak for Deres to Breve. Ikke mindst for Paaskriften: »Fra Deres Modstander og Ven«. ¹³ Den svarer ganske til mine Følelser.

Jeg har været i Uvished om, hvad jeg skulde gøre m.h.t. Svar. Deres Artikler er nok omfattende og vidtspændende (men) da et Svar jo i Reglen kræver mere Plads end det, der svares paa, vilde et indgaaende Opgør i Virkeligheden forlange en Bog; det er helt udelukket paa Grund af andre Pligter. Jeg har da tænkt paa et kort Svar, nærmest Theser, men det tilfredsstillende mig heller ikke, er vist ogsaa unødvendigt, da Læserne let vil se Modsætningerne. Vi har hver paa sin Side et stort Problem. Fra Tidehvervs Side: hvorvidt det, man forkynder, virkelig endnu ligger i N.T.s Linie; De er den eneste, som har taget dette alvorligt op, og selv De synes mig – saa vidt jeg i Øjeblikket har Klarhed over Deres Artikler – ikke at være gaaet til Bunds, nemlig overfor Jesus og hans Forkyndelse. Paa vor (eller min) Side: hvorledes vi klarer det paa en Gang at stræbe hen imod N. T.s Syn paa Troen som en Fornyeelse uden dog at turde tage Tonerne om Fuldkommenheden. Men hvorvidt dette kan klares i en Polemik, er maaske tvivlsomt. Jeg føler mere Trang til at arbejde dermed paa anden Maade. Der bliver derfor næppe foreløbig Tale om Svar.

1. G. H. Brøndsted (1885-1959), cand.theol. 1911, lærer ved Øregård gymnasium fra 1922.
 2. O. V. Ammundsen (1875-1936), professor i kirkehistorie 1901-23, biskop over Haderslev stift 1923-36.
 3. Mødet blev henlagt til København (8/1-15/1-26), Sursum Corda, sept. 1925, 11; februar 1926, 77.
 4. H. C. H. Christoffersen (1901-37), præst ved Mariakirken i København 1927-34, sognepræst i Gimlinge 1934-37, formand for Kristelig akademisk Forening 1928-31.
 5. 1924 begyndte i Danmarks kristelige Studenterforbund de brydninger som førte til dannelsen af Tidehverv: Hans Koch afgik som formand, og Hans Dreijøe blev leder af en bestyrelse, hvori også sad Tage Schack og Gustav Brøndsted. Man vilde ikke fortone de modsætninger som var under udvikling, men dog fortsætte samarbejdet, og især manede Brøndsted (på generalforsamlingen i november 1924 til fordragelighed: »skal vi ikke love hinanden, at der skal være mere Kristelighed iblandt os«), hvorefter Schack foreslog Mægtigste Kriste – om fred i land, kirke, hjerte!
- Den pietistiske opposition dannede derefter sin egen fløj (Samfundskredsen), ledet af H. Christoffersen og Axel Malmstrøm, og da Schack på generalforsamlingen i foråret 1925 slog Malmstrøm med 180 stemmer mod 131 og blev formand, tog oppositionen stærkere til genmæle, så der fra efteråret 1925 var to skarpt adskilte partier i Forbundet. Yderligere skærpedes situationen, da Heje (1/2-26) fortrængte Schack som »af helbredsgrunde« trak sig tilbage. I maj 1926 kom det til to stormfulde generalforsamlinger, der endte med, at Samfundskredsen, med provst J. Nordentoft i spidsen, sejrede over Hejes bestyrelse med 181 stemmer mod 145. Den »hejanske« gruppe var herefter uden indflydelse på foreningens ledelse og dens blad, og i oktober 1926 stiftedes Tidehverv med Heje, Schack, Brøndsted og Olesen Larsen som redaktører. Se hertil bladet Sursum Corda 1924-26, jfr. Poul Hartling og Johannes Müller: Nogle Blade af den kristne Studenterbevægelses Historie i Danmark 1892-1942, 1942, 168ff. 180ff. og Den danske Kirkes historie VIII, 1966, 169ff. Hejes breve til Ammundsen – meget selvoptagne, ordrige og fyldt med gudelig jargon – afslører iøvrigt interessante indre modsætninger i tidehvervskredsen. 17/2-26 omtaler han sin lettelse ved Schacks afgang som formand og tilføjer: »hvad Situationen iøvrigt angaar har det været strengt med Schack, en vis tør, formel Korrekthed, som jeg har svært ved at holde til«, og 20/7-26 skriver han: »mit Forhold til (Schack) er vist væsentligt det samme. Hvad jeg mener at have set af hans Vanskeligheder og Svagheder berettiger mig til at begrænse det ydre Samarbejde eller udvide det, som jeg i hvert enkelt Tilfælde finder forsvarligt, ikke til at paatvinge de unge mit Syn paa Sagen. Med Hensyn til alle skarpe Udtalelser af mig gælder det, at Baggrunden er en Følelse af Forpligtelse til ikke at lyve, men søge at gøre aabenbart overfor Mennesker, jeg staar i Forhold til, hvad jeg tænker om Tingene, men jeg er ikke Gud (!), og derfor er mine Udtalelser ikke Udtryk for en absolut Afgørelse, men for Trang til Forstaaelse i den skarpest mulige Form. Jeg stræber selv i de meget dybe Forhold at tage mig selv saa lidt højtideligt som muligt, for at Livet kan blive mig højtideligt. – Mit Forhold til Schack er in suspenso, som det al Tid har været, men en Ting har for mig staaet fast, at jeg holdt meget af ham, og bortset fra, hvad jeg var i Stand til at mene muligt i Retning af praktisk Samarbejde i det enkelte Tilfælde, og selvom jeg maatte og maaske i Fremtiden maa udtale mig skarpt, saa har jeg dog troet ogsaa paa ham gennem alle Vanskeligheder og ment, at det, som f.Ex. Biskoppen over København saa udpræget ser som en Svaghed, måske er en Nødvendighed, en Opdragelse«. Under en samtale (som også må have drejet sig om Schack) havde biskop Ostenfeld

- bebrejdet Heje og hans venner at deres optræden i 1924 havde foranlediget Hans Kochs afgang som Forbundets formand; den var især begrundet i Hejes angreb på Svend Rehlings religiøse lyrik, jfr. min afhandling i *Fønix*, 1982, 101ff.
6. Historisk Bibelsyn, 1925. Om Brøndsteds »historiske metode« i bogen, se Niels Thomsens ypperlige indledning til: Gustav Brøndsted: *Historie og Evangelium*, 1966, 1ff. 5ff. jfr. *Den danske Kirkes Historie VIII*, 174f.
 7. Ved Forbundets sommermøde 1922, på Danebod højskole og med Ammundsen som leder, holdt Brøndsted det foredrag som siden blev til *Historisk Bibelsyn*, Sursum Corda maj 1922, 53; sept. 1922, 8.
 8. I Sursum Corda (1918, 25ff; 1919, 35ff.) skrev Brøndsted: Lidt om Tankens og Tidernes Krav, og sst. marts 1925, 84ff. Lidt om »Intelktualisme« – helt på linie med *Historisk Bibelsyn*.
 9. F.Th. Torm (1870-1953, professor i NT 1903-40) gav i *Kristeligt Dagblad* (13/10-25) Brøndsteds bog en særdeles nedladende anmeldelse. I den anledning skrev Heje til Ammundsen (der ventedes på besøg i Forbundet) 21/10-25: »Vil De ikke lede Bedemødet, holde Aftenandagten ogsaa næste Torsdag, og endelig noget der ligger adskillige af os paa Hjerte: Brøndsteds Bog. Er det muligt for Dem at skrive noget til Sursum Corda i Tilknytning til den. Ikke en kort Omtale. Mange af os synes, at han baade blandt os og ogsaa ude fortjener at vurderes, ikke mindst paa Grund af den Aand, der lyser fra omtrent hvert Blad i Bogen, og trods det sene Tidspunkt paa Maaneden mente vi ogsaa, at der burde optages noget i Novembernummeret og for Brøndsteds Skyld noget, der ikke er skrevet af os yngre«. Men det blev Ed. Geismar der (Sursum Corda 1925, 51ff.) kom til at give en særdeles positiv anmeldelse af bogen.
 10. J. C. Jacobsen (1862-1948), professor i GT 1891-1929.
 11. Brøndsteds »opgør« med Ammundsen skyldtes i første omgang borgmester E. Kapers katekisme; 1930 forelå den i tre udgaver, men efter nogle ændringer i 4. udgave blev den af de fleste bisper og landemoder godkendt og anbefalet til brug i folkeskolen, hvorefter den 1931 autoriseredes. Brøndsted opponerede ikke mod selve godkendelsen, men spurgte (*Tidehverv* 1931, 70f.) Ammundsen hvorledes den skulde opfattes, thi ved revisionen af 4. udgave var bogen – i sig selv et præcist udtryk for borgerlig-idealistsk religiøsitet, sigtende på kristendommen som »Samfundsværn« – presset »over evangeligrænsen«, med det resultat, at evangeliet kom til at »føre en rodløs Tilværelse i et Kaos af almindelig Borgerlighed«. Ammundsens svar (sst. 1931, 79ff.) blev anledning til at Brøndsted 1931-33 skrev en række artikler i *Tidehverv* (*Kirkens Skat*, genudgivet i *Historie og Evangelium*, 38-134, jfr. Niels Thomsens indledning sst. 36ff.). Se også: Jens Holger Schørring: *Kristendom og socialt Engagement*. V. Ammundsen og hans Samtid, 1980, 145ff. 164ff. og *Den danske Kirkes Historie VIII*, 184ff.
 12. K. G. S. Brøndsted (1915-45), henrettet af tyskerne, jfr. Gustav Brøndsted: *Derfor blev han Frihedskæmper*, 1946.
 13. Heraf fremgår at der har været ialtfald endnu et brev fra Brøndsted.